

סימן י

נשאלתי⁸ אם מותר להלוות זהובים ששויים כאן מאה ועשר כדי לפרוע לו באיזמיר מן דינרים אלו ששויים מאה וי"ב, וכן אם יכול ליתן לו מעות ששויים כאן עשר דינרים ושיפרע לו שם עשר דינרים ששויים שם יותר.

תשובה זאת תפלתי האל יעזרני לכתוב תורת אמת. דע כי אלו הדינרים של זהב נראה לכאורה דדין פירא חית להו אף שינאחם בהולאה, כיון שאין חריפים כ"כ כמו מעות של כסף, ועל מונח זה נריך לדעת אם כה"ג דנדון דידן שכלן שוים צוול ושם שוים ציוקר, אם חשיב כסאה כסאה מאחר שעשר דינרים מלוה לו ועשר דינרים מאותו מין פורע לו שם, או דילמא כיון ששם שוים ציוקר אף שעשר נותן לו ועשר פורע לו, מ"מ הוא גם זה כסאה כסאתים כיון ששם שוים יותר. ונפקא מינה, דאם הוא כסאה כסאה אם יש לו שם מותר, ואם הוא כסאה כסאתים אף אם יש לו שם אסור, כיון שנתן דינרים ושם פורע לו דינרים ממין אחר, כמו שכתבו התוס' בהוצה דף מ"ו (ע"א) ד"ה נעשה כאומר כו' ז"ל, וא"ת נהי דשרי כסאה כסאה בעד שיצא בני כסאה כסאתים אסור והוי רבית גמור, וי"ל דהכא אינו נותן לו אותו מטבע עצמו שלקח אלא מין אחר דדמי למקח וממכר כו'.

נמצא דלמדנו, דאם אינו מין אחר אינו מותר כסאה כסאתים אפילו יש לו כשאומר עד שיצא בני כו', וכ"כ הרא"ש (ב"מ פ"ד ס' ד') והטור ס' קע"ג (ס"ו) יע"ש. ונראה לכאורה פשוט דנדון דידן דמי לסאה כסאה, ורמיה לדבר ממאי דאמרין בסוגיין דאיזוהו נשך (ב"מ) דף ע"ג (ע"א), ופסקו הפוסקים והביאה הטור סוף ס' הנוכח (ס"ו), דהמוליך פירות ממקום הזול למקום היוקר ומלא חצרו ואמר לו תנס לי כאן ואני אתן לך שם פירות תחתיהן לזמן פלוני אם יש לו שם מותר ואם לאו אסור עכ"ל, ובדאי שנראה פשוט דאיירי שהפירות שנותן לו ואח"כ נפרע ממנו הם מין אחד, ואפ"ה כל שיש לו שם מותר, ואם איתא דמפני ששוים שם יותר חשיב כסאה כסאתים אמאי מותר, הלא כיון שהם מין אחד הוי הלואה ואסור. אלא ודאי כיון שכדי המשקל שנותן לו הוא שפורע, אף ששוה שם יותר אינו אלא כסאה כסאה. ואין לדחות ולומר דההיא דהמוליך פירות כו' הוי כסאה כסאתים, והיינו טעמא דשרי משום דאמר בלשון מכר,

ובפירות בפירות ש[ה]ם צעיר אחרת שיך לשון מכר אף שהם מין אחד, דמדברי רש"י נראה שהצין דהוי כסאה כסאה, ומדברי הגהת מרדכי (ס' תל"ט) נראה שהצין שאיירי דרך הלואה יע"ש.

אמנם נריך להצין, אם הוי כסאה כסאה לגמרי דקי"ל דאפילו אין לו אלא כסאה לזה עליה כמה סאין, או דילמא לא דמי, דהתם כשנתן לו אחד נעשית צ' ואח"כ לזה צ' כנגד צ', אצל הכא אם אין לו במקום היוקר כי אם כסאה אחת איך יכול ללוות כמה סאין, כיון ששם אין לו מה ליכנס תחתיה כי אם כסאה אחת, ומה שיש לו כאן לא מהני, כיון שאין שוה כדי חיובו שהוא חייב ליתן במקום היוקר. ולכאורה נראה דדבר זה במחלוקת שנוי, דלפי מה שפירשו רש"י (ד"ה כמה) והתוס' ז"ל דף ע"ה (ע"א) גבי לוין כסאה כסאה, דאמרו דיכול ללוות כמה סאין ומה שנכנס תחתיה לעולם הוא הכסאה שהיה לו מעיקרא, שכן כתבו שם, ונמצאת אותה שלזה נוקקת על פירות שבשוק וזו פנויה ללוות עליה יע"ש, [ו] ס"ל דאפילו צבת אחת נמי יכול ללוות, וכן פסק הטור ס' קס"ב (ס"ב) יע"ש, נראה דהכא נמי כסאה שיש לו במקום היוקר די. אמנם לפי מה שכתב ה"ה ריש פ' עשירי מהלכות מלוה (ה"ב) ז"ל, והטעם שאנו רואים כאילו לזה כסאה כנגד כסאה שיש לו ונמצא לו שמים ואחר (דלוה) [כלוה] שמים כנגד שמים וכן לעולם כו', ונראה שכן ס"ל להרמב"ן והרשב"א ז"ל, שכתב שם בדין ו' וז"ל, ומה שכתב כשיעור מעותיו לומר שאם יש לו כסאה אינו פוסק עליה יותר שאין המוכר כלוה וכבר נתבאר הטעם כו' [וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א], ונראה לע"ד דהכונה הוא, דבשלמא גבי הלואה כסאה כסאה כשלוה אחת נמצאת דיש לו שמים ואח"כ לזה שמים כנגד שמים כאמור, אצל גבי מכירה כשאין לו אלא אחת אף שאינה קנויה (למוכר) [ללווקח] לגמרי, מ"מ אי אפשר (ללוות) [לפסוק] שמים מאחר דלית ליה אלא אחת ומה שנתן לו הוא מעות, דאין המעות מצטרפות דאנן בעינן שיהיה לו מאותו המין שפסק, וכן כתב הנמק"י (ב"מ לה, ב דפי הרי"ף ד"ה והוא דיש לו) דף צ"ו יע"ש. לפי זה נראה ג"כ דכשאין לו במקום היוקר אלא אחת לא מהני, בין אם היה הדבר בלשון הלואה ובין אם היה בלשון מכירה.

והוברחתי להאריך קצת בזה לפי שהרצ גידולי תרומה דף ר"ן (שער מ"ו ח"ד ס' ל"ט) גבי האי מלתא דהמוליך

8. בספר פרי האדמה ח"ד הלכות מלוה ולוה פ"י ה"ב השיב באורך על שאלה זו.

שאין (כן) אתה יכול לומר כשפסק בדמים דלעולם נמצא דאין לו למוכר אלא אחת, דבעינן שיהיה לו הכל מאותו מין שפסק, כן ס"ל האומרים דבעינן שיש לו כל מה שפסק. והסוברים דבסאה אחת שיש לו יכול לפסוק הכל, ס"ל דזהלואת סאה בסאה לווה הכל על סאה שיש לו צבת אחת, וה"ה גבי פסיקא כיון דזאת הסאה לא בעינן אלא להחיר פסיקא בעלמא ויכול לאוכלה, כמו שכתבו התוס' דף ס"ד (ע"ב) ד"ה האי קרוב לשכר כו' יע"ש. אמנם טעמו של הרמב"ן והרשב"א דס"ל דבעינן גבי פסיקא שיש לו הכל פשוט הוא, דהוא מטעם דגבי הלואת סאה לא החירו אלא משום דבנותן לו אחת נעשית שמים ואחר לזה שמים כנגד שמים, וזה לא שייך כשפוסק צמעות כאמור, שהרי ה"ה בפ"י מה' מלוה דדין ו' גבי מי שהיה נושה בחצרו מעות כתב, דהרמב"ן והרשב"א ז"ל ס"ל דלריך שיהיה לו כשיעור מעותיו יע"ש, ובפ"י מהלכות מכירה דין ד' כתב, דהרמב"ן והרשב"א ס"ל דמלוה לא קנה כלל אפילו למי שפרע יע"ש. וכלא הכי כבר כתבתי שמדברי ה"ה בהלכות מלוה הפשט מורה כן, וכן נראה מדברי הנמק"י כנ"ל.

א"א שלע"ד סברת והרשב"א דס"ל דאין ההיתר סאה בסאה אלא משום דנעשית שמים כו' היא תמוהא בעיני, דמאחר דסוף סוף על סאה שהיה לו חוזר ולווה עליה כמה פעמים, למה לריך לזרף אותה שהלואה לו כדי שיהיו שמים, לעולם יהיה לווה על אותה סאה שהיה לו. וכי תימא אין הכי נמי דצוה אחר זה שרי, ולא אמרו אלא צבת אחת ובסברת ריב"ן שכתבו התוס' דף ע"ה (ע"א ד"ה וליה) יע"ש, עדיין קשה דא"כ היה להם לומר דיתן לו ציחד ויאמר צוה אחר זה, כמו שכתבו התוס' שם דצוה מודה ריב"ן. ועוד למה אמרו דבמכר אסור עד שיהיה לו כשיעור מעותיו, הלא אפשר צוה אחר זה, מאחר דגם במכר ע"י מלוה כבר הוכחנו דס"ל דליכא קנין כלל. ועיין בתשובות מהר"ם אלשקר סי' י' שפסק כסברת הרמב"ן והרשב"א הנזכרת, וכן פסקה מרן בשולחן הטוהר בסי' קס"ג (ס"א) וקע"ה (ס"ד) יע"ש. ומהרד"י (ח"ד) סי' קפ"ו הביא מחלוקת הנזכרת דליכא גבי פסיקא, ותמה על הסוברים דבעינן שיש לו הכל, באומרו דאם צתורת הלואה שרי ללוות על סאה אח"כ כמה שאין, כ"ש כשהוא דרך ומקח וממכר כו'. ועל סיגנון שנקט תמיהתו יש ליטעב צנקל כמוצן למעיין מתוך דברינו, אמנם כאשר הקשיתי לע"ד ודאי קשיא.

איך שיהיה אף הרצ הנזכר סיים, שמאחר שראה שגם הרשב"א הצין כה"ה צדעת הרמב"ם ז"ל יש לצטל

פירות ממקום למקום כתב ז"ל, והיכא דינא השער במקום היוקר איכא לספוקי אי שרי כמאן דאית ליה כו', אלא דטעמא דמהשתא אוקמינהו ברשותיה דקאמר רש"י ז"ל אחי שפיר טפי כשיש לו כו', עד מה שכתב, ומהאי טעמא היה נראה דדוקא כשיש לו צאותו מקום כ"כ פירות כמותן שנותן לו כאן, דחשבינן כאלו מהשתא אוקמינהו ברשותיה, ולריך להתיישב להכריע [בכל] זה עכ"ל.

ולע"ד כבר כתבתי דאם הא דהמוליך פירות איירי במלוה, במחלוקת שנוי בין רש"י והתוס' עם ה"ה וסיעתו, דודאי אם איירי במלוה על כרחין אינו אלא כסאה בסאה, דאם הוא כסאה בסאתים אפילו יש לו הכל לא מהני אפילו אם אמר עד שיצא בני כנ"ל, ואם הא דהמוליך פירות ממקום למקום כו' איירי בלשון מכר, אף אם הוא כסאה בסאה, לפי דברי הרמב"ן והרשב"א וסיעתם לריך שיהיה לו הכל כמזכר לעיל, ואפשר דאף רש"י וסיעתו, דס"ל דזהלואה סאה בסאה דעל סאה שהיה לו יכול ללוות הכל צבת אחת, יודו במכר, ולאו מטעם הרמב"ן והרשב"א דבעינן שיהיה לו כדי מה שלווה הימנו, אלא משום דבמכר אינו קנין מן התורה, והשתא דתקיפו רבנן דמשיכה קונה מ"מ איכא קנין למי שפרע, הילכך כשאין לו אלא סאה אחת אינו יכול לפסוק עליה דהרי נעשית של לוקח, ולא נשאר ציד המוכר צמה לפסוק, דע"כ הכי לריך לומר לדברי הטור, דבסי' קס"ב כתב בדברי רש"י והתוס' דעל סאה (שלל) [בסאה] יכול לפסוק הכל צבת אחת, ובסי' קע"ה כתב דאם יש למוכר חטים יכול לפסוק עד כדי החטים שיש לו כו', וכן כתב בס' כהונת עולם דף ל"ד יע"ש.

דן אמת שעדיין יש לתמוה על הטור, דבסי' קס"ג (ס"א) גבי הפוסק בזהלואה שיש לו על חצרו פסק דלריך גם כן שיהיה לו הכל יע"ש, ואילו בח"מ סי' (כ"ד) [ר"ד] (ס"ו) נראה דפסק דצחוב לא קנה כלל אפילו למי שפרע יע"ש. ודוחק לומר דלענין רבית חשש לסברת הרמב"ם וסיעתו.

איך שיהיה אף במכר הדבר במחלוקת שנוי אי בעינן שיהיה לו הכל, כמו שכתב מרן הב"י בסימן קס"ג (ס"א) ז"ל, כתב רבינו ירוחם ז"ל בח"ב, הא דאמרין דאם יש לו מותר, י"מ שיש לו כל מה שפסק וי"מ דהוי כמו סאה [בסאה] שלווה עליה כמה שאין וכן נראה עיקר כו'. ואפשר דטעם מחלוקתיהו תלי אם מלוה קונה או אינו קונה כלל כאמור, או אפשר דאף בפוסק בדמים פליגי, וכ"ע ס"ל דאין הקנין של מי שפרע מעכב, אלא דאפילו סאה בסאה אין ההיתר אלא משום דנעשו שמים ואח"כ כלווה שמים כנגד שמים, מה

דעתינו מפני דעתם. וחשבתי דרכי לישב סברת הרמב"ן והרשב"א, והנראה לע"ד להעמיס הלשון ולומר דסברתם הוא, דלא התיירו ללוות על סאה אחת שיש לו כמה סאין אלא סאה אחת לבד, דאותה סאה שהיה לו נכנסת למלוה כדי שהיא הדבר בהיתר, ואף שיכול לאוכלה מ"מ אין ראוי ללוות עליה, כיון שכבר לוו עליה פעם אחת אם אנו מתירים ללוות עליה הוי הערמה גמורה, דברגע אחר אנו מחלפים אותה סאה כמה פעמים, שאנו אומרים שנעשית של מלוה ואח"כ אנו אומרים שהיא של לווה ללוות עוד עליה. לכן ס"ל דעל הסאה שהלוה לו קודם הוא שמלוה לו אחרת, ונכנסת תחתיה אותה שהלוה לו שנעשית של לווה, וכן ע"ז הדרך הסאה הסמוכה שנתן לו המלוה קודם לה ממש, עליה הוא שמלוה לו אחרת שהיתה של לווה ונעשית של מלוה, ולפי"ז צריך להיות הלשון שנית במקום שמים, וס"ל לעולם דאפילו צבת אחת יכול ללוות כמה סאין. לא כן בפסיקה דצריך שהיא לו הכל כאמור.

איך שהיה, בנדון דידן נראה להחמיר כל שאין לו במקום היוקר אלא אחת, דכה"ג הלואה הוי כמכר דס"ל להרמב"ן והרשב"א דצריך שיהיה לו הכל. ואף שלסברת רש"י והתוס' יש להחמיר בנדון שלנו שהוא דרך הלואה, מ"מ הרוואה בנדון מהר"ם אלישקר ז"ל, שלא פירש בשאלתו אם היה בלשון מכר או בלשון הלואה, והחליט הדבר ואמר דאסור עד שיהיה לו שם הכל. ואף שהלשון נקט דמכר שאני, הכונה לומר דכל שהוא בעיר אחרת נמצא דלעולם אין לו אלא אחת, והיינו טעמו של מכר.

ובי תימא הרי כתב מהרדב"ז בח"צ (לפנינו ח"א) סוף סי' תמ"ט ז"ל, ולכל הפירושים מותר לומר לחצרו מכור לי דינר זהב בכך וכך דרהס כסף, והוא שיש לו כסף ואפילו שאין לו בכל הדינר כסף, כדאמרינן גבי סאה כו' עכ"ל. ולכאורה נראה מתוך דבריו שאפילו פוסק ליתן כסף יותר משווי הדינר מותר, ודבריו תמוהים, שאפילו אם פוסק כדי הדינר איכא מאן דס"ל דצריך שיהיה לו הכל, ואפילו לסברת האומרים דבסאה אחת די כנו"ל, כל שפוסק ליתן לו יותר כסף משווי הדינר ואין לו כי אם קצת כסף אסור, דהוי אגר נטר דאפילו במכר אסור, כדאמרינן בגמ' דף ס"ג (ע"ב) וכן כתבו הפוסקים, גבי ההיא דקיראה דבשוה ה' בד' צריך שיהיה לו הכל. וסברא זאת היא סברת מור"ם בהגהה סי' קע"ג ס"ו ז"ל, ולי נראה מתוך דברי האשירי והתוס' דאין צריך שיהיה לו כל דמי הדינר אלא אפילו (מעות) [מעט] כו', וכבר תמחו האחרונים מדברי הטור דסי' קע"ה, והיותר

תימא מה שהקשיתי. ועיין בש"ך (סקט"ו) מה שכתב בזה ודבריו אינם נכונים. ועיין עוד שם ס"ח צדין הדלועין, דלא התיר תלמודא אלא מטעם דממילא רבו אף שכבר יש לו קצת. וראיתי למר אבי הרב ז"ל בספרו בהלכות מלוה סי' כ"ב, שהביא ההיא דהמוליך פירות ממקום למקום כו', וכתב דמשמע דכשאין לו אין איסורו אלא מדרבנן, והקשה דכל כי האי שהתנה לתת לו סאה במקום היוקר, בין בתחילה בין בסוף איכא נשך ואיכא תרביית כו', ותיירך דאפילו בכה"ג לא מיקרי קצץ כיון [דאפשר] שצניי צניי יוזלו הפירות באותו מקום וישוו כמו שנתן לו הוי ספק, וכל ספק לא הוי רבית מן התורה יע"ש.

ולע"ד נראה דכל שקצץ בשעת הלואה שיתן לו יותר ממה שנתן לו לא מפני שאפשר (שחילו) [שיוולן] אין איסור תורה, שהרי אם נתן לו סאה שיפרע לו סאה וחצי אף שאפשר שיוזלו אסור מן התורה, וכמו שכתב הגמקי ריש חזיה נשך (לג. ב דפ"י הרי"ף ד"ה חזיה) יע"ש, והכא היינו טעמא, שלא קצץ ליתן לו פירות יותר ממשקל הפירות אשר נתן לו, אלא שכשיתן לו הפירות שם גורם שיכול ליקח בהם מעות יותר, כה"ג אין אסור מן התורה, כיון שכדי המשקל אשר נתן כך וכך אותו משקל עצמו פורע לו, ואם ירצה המלוה יכול להוליך פירותיו שם ושויס לו כן. גם מה שכתב דלדעת הרמב"ל היינו טעמא דחבילה משום דפירות בפירות מייקנו בחליפין כו', לע"ד יש להשיב, דא"כ אמאי לא אשמועינן ברייתא בקצץ ליתן לו על סאה אחת סאתים, דכל שהוא דרך חליפין ודאי שרי. שוב עיינתי שהאמת כמו שכתב מר אבי הרב ז"ל דכיון דאפשר שיוזל אין כאן איסור תורה, דכן מוכח מדברי התוס' דף ס"ד ע"ב ד"ה ולא ישכור כו' דכל ספק ליכא איסור תורה, ושאיני סאה בסאתים דעל כל פנים נותן לו יותר ממה שנתן לו, דהוא נתן לו סאה ופורע לו סאתים, ולו יהיה דהוול כשחשבינן ליה בשווי דמעיקרא נמצא דנתן לו יותר, לא כן הכא גבי המוליך פירות, אם הוול אח"כ אינו נותן לו יותר במשקל ממה שנתן לו, הילכך כה"ג לא חשבינן ליה כדמעיקרא דהיינו שהיו שוים ציוקר.

א"א שעדיין נראה, דכיון דהשתא שוה ציוקר לא בשביל שאפשר שיוזל נכנס בכלל ספק, כיון שאין הצדדים שוים, דהיוקר איתיה קמן וזול ליתיה קמן, והוה שכתב רש"י בסוגיין דחזיה נשך דף ס"ב ע"ב (ד"ה וצדיינו) גבי משכנתא בלא נכיתא דהוי אצק רבית, דאירי צכרם והיינו טעמא משום דזימנין שאין עושים פירות שהכרמים לוקין אין זו רבית קלוזה עכ"ל, דמשמע דצבית ס"ל דהוי רבית קלוזה משום

כתב רש"י משכן לו שדהו כו' לאפוקי בית. וא"כ הכא במוליך פירות ממקום למקום ואומר תנס לי ואני אעלה לך כו', אף דיהיה ספק כיון דקלף ליתן פירות שם במקום היוקר כי אין לו אמאי אינו אסור אלא מדרבנן, הלא כיון דהוא מין במינו ^{אוצר החכמה} הוא דרך הלואה כנו"ל.

הן אמת דראיתי להרב צעל לחם משנה צפ"ו מה' מלוה דין (ג') [ו'] שהבין כדברי, דההיא דאמרו משכנתא מאי איירי בשדה דוקא, ותחילה הבין דלרש"י בשדה וכרם אס קלף הוא רבית קלוזה כשאמר לו שיאכל הפירות חנם, וכתב ז"ל, ומדברי רבינו לא משמע הכי, שכתב (ה"א) או שמשכן צידו מקום שפירותיו מצויים צעת ההלואה כגון שמשכן חצרו על מנת שידור בו חנם הרי זו רבית של תורה. איברא דקשה על רבינו ז"ל פשטא דשמענתא מוכחה כדברי רש"י ז"ל כו', עד מה שכתב, ואולי מה שכתב רש"י לאכול הפירות לשם רבית ר"ל שאמר בהדיא לשם רבית כו' יע"ש.

ודע"ד אין נראים לי דבריו, דאם הוא רבית כשאמר שיאכל פירות בשכר המתנת המעות, גם כשאמר על מנת שיאכל פירות כל ימי המשכונה הכונה הוא שיאכלם בשכר מעותיו, והסברא נותנת שיהא רבית קלוזה, ורבינו בפירוש שם דין ז' כתב דהוי אצק רבית. ועוד שכתב שם הרמז"ל נמצאת למד ששלש משכונות הם כו', ואם איתא דצמשכן שדה ואמר לו שיאכל הפירות בשכר המתנת מעותיו הוי רבית קלוזה, אמאי לא כתב רבינו דכה"ג הוי רבית קלוזה אפילו בשדה, דמסתמיות הלשון נראה דבשדה לעולם לא הוי אלא אצק רבית. לכן נראה דלרש"י דוקא כשנתן לו משכנתא סתם ולא דבר לו על הפירות כלום, אז הוי לא קץ והוי אצק רבית, אמנם אם אמר לו שיאכל הפירות, אפילו לא אמר לו עוד שום דבר הוי קץ והוי רבית קלוזה. אמנם הרמז"ל מפרש בפירוש לא קץ היינו אפילו אמר שיאכל הפירות בריבית, מ"מ כל שאינו קלוב דיהיה ודאי ריות הוי לא קץ, כגון שדה דאפשר שירווח ואפשר שיפסיד, ופירוש קץ היינו כגון בית דודאי יש בו ריות, וכן כתב הריטב"א בחידושי רב צלאל יע"ש.

שוב ראיתי דיותר נכון מה שכתב הרב צעל לחם משנה, דיך חילוק בין אמר שיאכל הפירות סתם לאמר בשכר המעות, דהאומר שיאכל הפירות סתם אנו דנין שאותה משכנתא הוא מכר, אצל האומר שיאכל הפירות בשכר המתנת מעות נראה שלא הקנה ומכר גוף המשכונה, אלא היא הלואה ובשכר הלואה נותן לו הפירות, וכל כה"ג לו יהיה שיש ספק בשדה דאפשר שיהיו פירות ואפשר שיפסיד הוי רבית קלוזה.

דאין כאן ספק, כמו שכתב בסוגיין דף ס"ד (ע"ב) גבי לא ישכור ממנו בפחות יע"ש, והיינו טעמא משום דדירת הבית שהוא הפירות של הבית איתיה בעולם, הלכך אף דאפשר דנופל או נשרף כמו שכתב ר"ת ז"ל, לא הוי ספק שקול ואינו נכנס בסוג ספק, לא כן בכרם דאין הפירות עדיין, דאפילו אם ינאו קנת הוי כליתיה בעולם מאחר שאין ראויים לאכילה, הלכך הוי ספק שקול. ואפילו לסברת ר"ת דאמר דאף צבית איכא ספק שיפול וכיוצא, היינו משום דחשיב הדירה שהם פירות הבית כליתיה בעולם, דכל זמן שלא דר בה אין שייך לומר דאיתיה בעולם, ורש"י ז"ל ס"ל דלא דמי, דהדירה כבר היא בעולם כיון שראוי לדור בה ואם יפול הבית כו' הוי כאילו נאצדו הפירות, לא כן בכרם שעדיין אינם ראויים הפירות.

נמצא דנראה לפי האמור, דגבי מוליך פירות ממקום הזול למקום היוקר כו', לא בשביל שאפשר שיזילו ראוי לומר שהוא ספק כיון שהיוקר איתיה קמן, ולא דמי אפילו לדירת הבתים, דהתם אין דירה של מחר איתיה היום אצל היוקר איתיה היום, ואף דאפשר דאפילו היום ליתיה (ציוקר) [היוקר], דמהיכן אנו יכולים לדע שלא נשתנה היום השער, מ"מ כיון שהיו ציוקר והם במקום היוקר מסתמא הוא דלא הוול ובחזקתיה קאי.

ועוד נראה, דעד כאן לא אמר רש"י דמשכנתא צלא נכיתא בכרם דהוי אצק רבית משום שהוא ספק, אלא משום דלא קץ עמו לאכול הפירות, אצל אס קץ עמו לאכול הפירות הוי רבית קלוזה אפילו דאיכא ספק, שהרי בסוגיין דף ס"ז (ע"א) אמרו משכנתא מאי כו', עד א"ל התם טעמא מאי משום דלא קץ הכא נמי לא קץ כו', ופירש רש"י משכנתא מאי, משכן לו השדה ולא קץ עמו לאכול הפירות לשם רבית אלא סתם והוא ירד ועשה ואכל ע"כ. משמע דאם אמר לו לאכול הפירות אף שלא פירש לשם רבית הוי רבית קלוזה, דהוי כאילו אמר לו שיאכל לשם רבית, דכיון דאמר לו שיאכלם חנם לשם רבית הוא. ונראה דאיירי במשכנתא בכרם, דאם איירי במשכנתא דבית הרי כתב רש"י דהוי רבית קלוזה כיון דליכא ספק כנוכר. ואין לומר דלעולם איירי הכא במשכנתא דבית והלכך כי קץ הוי רבית קלוזה, דאם כן נמצא דבבית כי לא קץ הוו אצק רבית, וכי אמר רש"י ז"ל שם דף ס"ב דבבית הוי רבית קלוזה היינו כי קץ, וקשה דאם כן צדף ס"ב למה פירש רש"י דאיירי בכרם, הרי יכול לפרש אפילו צבית וצדלא קץ, לכן הנראה יותר דבבית ס"ל דאפילו לא קץ הוי רבית קלוזה, וא"כ הכא צדף ס"ז איירי תלמודא בכרם, וכן

ותדע לך שהוא כן, שהרי משכנתא בלא נכייטא בשדה כתב הרמז"ל דהוי אצק רבית מפני שיש ספק אם יהיו פירות, ובמכר שדה באסמכתא כתב (ה"ד) דהוי רבית קלוזה, וכתב הטעם משום דאין המשכונה דומה למי שמכר באסמכתא, שהמוכר באסמכתא לא גמר והקנהו והממשכן גמר והקנהו גוף זה לפירות יע"ש, דדוחק לומר דמשכנתא אפילו אם יאמר שיאכל הפירות בשביל המתנת המעות, הכונה הוא שמקנה גוף זה לפירותיו.

איך שיהיה, למדנו מהאמור דעד כאן לא אמר הרמז"ס ז"ל דמשכנתא בלא נכייטא בשדה הוי אצק רבית, אלא משום דאיכא תרתי לטיבותא שהוא מכר וגם דאפשר שיפסיד, אבל אם היה הלואה כמו מכר באסמכתא, אף בשדה דאיכא ספק שיפסיד הוי רבית קלוזה, ומכל שכן לשיטת הר"י (ב"מ נה, ב דפי הר"י) דסבר דכל משכנתא בלא נכוי הוי רבית קלוזה. וכל זה הוא אפילו לא קנץ, דמכר אמר תלמודא דהוי לא קנץ, וכל שכן בהא דהמוליך פירות ממקום למקום כו' דנראה דהוי קנץ כאמור. אלא ודאי נראה דטעם ההיתר הוא משום דאוליין צתר המשקל לא צתר הגורם כנו"ל.

וראיתי למרן הב"י סוף סי' קע"ב (ס"ד), גבי משכן לו שדה צפחות משווי על תנאי כשירצה למכרה שלא ימכרנה אלא לו כו', כתב בעל התרומות (שער מ"ו ח"ד סי' כ"ג) שאם עבר ועשה כן נקרא אצק רבית, וז"ע צתוספות עלה ס"ג (ע"א) בדבור רבית על מנת להחזיר כו' דמשמע(י) דלד אחד צרצית הוי רבית דאורייתא כו' יע"ש. והרואה יראה דמה שכתבו התוס' כן הוא לשיטת רש"י, דס"ל דמשכנתא בלא נכייטא צרצית הוי רבית קלוזה, אבל לסברת ר"ת כתבו התוס' דהוי איסורא דרבנן, כמבואר בדברי התוס' דף ס"ד (ע"ב) ד"ה ולא ישכור הימנו צפחות יע"ש, והריטב"א ז"ל באו דבריו בחידושי רב בצלאל גבי משכן לו בית משכן לו שדה, [ס"ל] דהוי רבית דאורייתא יע"ש.

ובחיותי עומד ע"ז נתקשתי אמאי ס"ל לרש"י דצרצית הוי רבית קלוזה, לו יהיה דליכא תיוהא הרי יש ספק שמא יהא מכר, ומאי שנא משדה וכרם בלא נכייטא דהוי אצק רבית משום דזמנין אין עושים פירות. ונראה לומר, דשאני משכנתא דכרם דבשעה שנותן לו המשכנתא אין כאן פירות לפנינו, וא"כ נמצא דאין כאן השתא שום דאיסור לפנינו הלכך הוי אצק רבית, לא כן גבי בית דספק איסור לפנינו. ולפ"ז אפשר שיודה רש"י, בההיא דמשכן לו בית וא"ל לכשתרצה למוכרה לא תמכרנה אלא לי, דלא הוי אלא אצק רבית כיון דהשתא אין שום איסור צפנינו. ועוד דגבי

הא דמשכן בית כו' יש שני דדדים, שמא לא ירצה למוכרה או כשירצה למוכרה הוול. אך קשה, דהרי גבי (ב"מ סג, א) נושה בחבירו ועשה שדהו מכר אסרו חכמים משום דא' צרצית, ומשמע דהוא רבית קלוזה, דבסוגיין דערכין (לא, א) הקשה הרי זו רבית גמורה אלא שהתורה התירה, ואמר ר' יוחנן לא קשיא הא ר' יהודה והא רבנן דתניא הרי שהיה נושה בחבירו ועשה שדהו מכר כו', ואליבא דרש"י דצרצית הוי רבית דאורייתא איך דימה תלמודא בית לשדה, הרי בשדה אינו אלא אצק רבית. ואפשר דאיירי בשדה שפירותיו מלוין. או אפשר דהכי קאמר, דאליבא דרבנן דס"ל דבשדה הוי אצק רבית צרצית שפירותיו מלוין הוי רבית קלוזה, ולר' יהודה דס"ל דבשדה מותר צרצית אפשר דהוי אצק רבית, או אפשר ג"כ דמותר.

וראיתי להב"ח צסימן קע"ב שגמר אומר דלד אחד צרצית בכל ענין אינו אלא אצק רבית יע"ש. ואני לא ידעתי איך מלאו לבו לומר כן, מאחר דראה דהתוס' ס"ל דפשטה דסוגיין דערכין נראה כפירוש רש"י ז"ל, וכמה נדחקו לישב סברת ר"ת. ותו דמרן הב"י צסי' קע"ד (כב, ב) כתב ז"ל, ורבינו ירוחם כתב וכל אלו של מכר הן דאחד צרצית, ויש מן הגדולים שכתבו שהם אצק רבית והרוב הסכימו שהיא רבית קלוזה יע"ש. ומה שכתבו דהרמז"ל ס"ל דלד אחד צרצית הוי רבית קלוזה, כן נראה ממה שכתב הרמז"ל צפ"ו דין ד' ז"ל, המלוה את חבירו על השדה ואמר לו אם לא תחזיר לי מכאן עד שלש שנים הרי היא שלי הרי זה לא קנה מפני שהיא אסמכתא, לפיכך מוכר לו כל הפירות שאכל מפני שהוא רבית של תורה ע"כ, ובשדה להרמז"ל הוי דא אחד דאפשר שירויח ואפשר שיפסיד כמו שכתב דין (זה) [ז']¹, ואפ"ה כתב דהוי רבית קלוזה.

אמנם מאי דסיים הרמז"ל שם דין ד', אבל אם אמר לו המוכר אם לא אחזיר לך עד שלש שנים קנה (אותם) [אותה] והציא לו תוך שלש אין לו פירות כו', נסתפקתי אם הציא לו תוך שלש וכבר אכל לוקח את הפירות אם מוציאים ממנו, או דילמא אין מוציאים כיון שבשעה שאכל איכא תרי דדדים, ספק שיהא מכר והפירות שלו ואת"ל שאינו מכר אפשר שיפסיד כיון שהוא שדה, ואע"ג דהשתא נתברר שאינו מכר מ"מ בשעה שאכל איכא תרי דדדים כאמור, דלכאורה נראה קצת דכה"ג אינו אלא אצק רבית, ממה שכתב הציא לו תוך שלש אין לו פירות, ולא אמר מנכה לו כל הפירות שאכל כמו שכתב לעיל. וכן יש להסתפק צמה שכתב דין ו', גבי אמר המוכר ללוקח לכשתצא שאר המעות תקנה מעכשיו

[ד] דוקא כה"ג שרי דדרכו של מלוה לילך שם אצל אס אין דרכו לילך שם לא עדיף מהיכא דאית ליה אשראי במתא דאמרינן לעיל (סג, ב) דאסור עכ"ל. והרב מהר"א רואניש באו דבריו בספר פני משה ח"א סי' ע"ד כתב שדברי הגהה זו סתומים, דאי דעתו לאסור כל שאין צרשות הלואה בשעת הלואה על סמך מה שיש לו במקום אחר, מה לנו אס דרך המלוה לילך שם כו' יע"ש. ולע"ד נראה דהיינו טעמא דלא התירו סאה בסאה כשיש לו קצת, אלא משום דאיכא טעמא (רבא) [רבה] דא"ל שקולי טיבותיך ושדייא אחיזרי חטי דקדחי באכלבאי, אלא דאפ"ה לא ראו חכמים להתיר אלא ח"כ יש לו קצת, כמבואר בסוגיין דאחזו נשך דף ס"ב ע"ב יע"ש, ואס כן ס"ל להרב בעל הגהה זו דבשלמא אס יש לו דרך למלוה לילך שם יש להתיר אפילו שהם בעיר אחרת, משום דאומר לו מה הרוחתי בלאו הכי אני כבר הולך שם ומוכרם ביוקר, אצל אס אין לו דרך למלוה לילך שם ודאי אסור, דהרי הרויח בשביל המתנת המעות בזה שאומר ליתן אותם פירות שיש לו במקום היוקר.

הן אמת דלפ"ז נריך לומר דמה שכתב ההגהה אין להוכיח מכאן הא דתנן כו', דנראה דבא לומר דסאה בסאה אין מותר ללוות כשיש לו במקום אחר דהיינו כשהתנו לפרוע שם, דאז שייך לומר דאין להתיר אלא אס כן דרכו של מלוה לילך שם, דאי לאו הכי לא שייך לומר שקלי טיבותיך וכו', אצל אס התנו לפרוע כאן כמו ששוא כאן אז ודאי מותר בכל גוונא, ואין זה נכון דאין זה מורה פשט הלשון. ועוד קשה, מה זה שסיים דלא עדיף מהיכא דאית ליה אשראי כו', הכי הוה ליה לומר דאסור משום דלא שייך שקלי טיבותיך כו' כאמור. לכן נראה דאפשר לומר דהיינו טעמא דכל שאין דרך המלוה לילך שם, חשיב אין בידו של לווה אף שצרשותו הם בעיר אחרת, משום דנריך הלואה להציאו לכאן, ואין בידו להציאו דכל הדרכים הם בחזקת סכנה מגנבים, וע"ז אמר דלא עדיף מאשראי, משום דאין ציד הלואה ליתנו לזה דאפשר דלא יתן לו אותו שפסק עמו.

עוד כתב הרב הנזכר דרש"י ז"ל חולק על הגהה הנזכרת, והוא ממה שכתב רש"י דף ס"ג (ע"ב) גבי ההיא דיהיב זוזי לקיראה כו' ז"ל, איתנהו הם בידו אצל אינם בעיר כו', וכן כתב הנמקי (לה, א דפיי הרי"ף), וכ"כ הריטב"א ז"ל באו דבריו בחידושי רב בצלאל אשכנזי במתניתין דהלואה סאה בסאה (עה, א) ז"ל, ודכ"ע כל שיש לו פקדון ציד אחרים אלא שאינם בעיר הפירות יש לו חשיב, והיינו דומיא דעד שיבא בני כו' יע"ש. ולפ"ז אין מועיל כלום אס נאמר דרש"י ז"ל

יע"ש. וגם משם נראה שאינו אלא אצק רבית, ממה שכתב אח"כ אמר לו המוכר לכשתצא שאר המעות תקנה הרי המוכר אוכל פירות ואס אכל הלוקח מוציאים ממנו. ומדברי מרן הב"י צסי' קע"ד (כב, ב) שכתב ז"ל, כל היכא דאמרינן הכא אסור כתב הרמז"ל צפ"ו דרבית קלוזה ע"כ, נראה דס"ל דבכל גוונא הוי רבית קלוזה, ונראה שהבין כן ממה שכתב הרמז"ל ריש פ"ו (ה"א) ז"ל, וה"ה לכל מי שלא קנה קנין גמור מתחילה שהוא מחזיר את הפירות מפני שאס אכל את הפירות הרי זו רבית של תורה יע"ש, והתם נראה דאיירי אפילו בשדה כנראה ממה שכתב לעיל ז"ל, וכן המוכר שדה או חצר כו' יע"ש.

הן אמת כי יש שם גירסא אחרת בדברי רבינו, שכתב וה"ה לכל מי שקנה קנין גמור כו', דלפ"ז אפשר דאיירי כשאמר המוכר קנה מעכשיו ושאך המעות הרי הן חוב אלנך כו', שכתב רבינו בד"ץ ו' דאס אכל המוכר מוציאים ממנו כל מה שאכל יע"ש. ועיין בספר התרומות דף רט"ו (שער מ"ו ח"ב סי' ט) שכתב דלד אחד צרבות הוי מן התורה, וסיים וכן פסק הרמז"ל יע"ש. ועיין בספר כהונת עולם דף כ"ד (סוף ע"ד), שכתב לישב מה שיש להקשות על דברי הרב בעל התרומות אלו, עם מה שכתב (שם ח"ג סי' כ) גבי משכן לו בית פחות משווי דהוי אצק רבית, ועיין מה שכתבתי לעיל.

ובבור הייתי לומר דגם מדברי הרי"ף נראה דלד אחד צרבות הוי רבית קלוזה, והוא ממה שכתב (לה, א דפיי הרי"ף) גבי ההיא דאמר רב פפי עמיד רבינא עובדא וחשיב ואפיק פרי כו' וז"ל, וקיימא לן כרבינא צוויני וכל שכן משכונא כו' יע"ש, והרי"ף אינו מחלק בין בית לשדה וס"ל דאפילו בשדה דאיכא הפסד הוי רבית קלוזה, אמנם נראה דיש לדחות דאין זה ספק כיון דעל רוב ליכא הפסד. גם אין להציא ראיה שהרי אפילו צוויני סבר דהוי רבית קלוזה אף דאיכא דמכר, דהרי"ף איירי צוויני דאסמכתא דלא אמר מעכשיו, דכה"ג נראה דלא שייך לומר דלד אחד צרבות, אלא לכל הצדדים הוי רבית גמורה. אצל הרי"ף צסי' תס"ד תפס דהוי רבית קלוזה, אלא שכתב דהיינו דוקא כשהחזיר המוכר המעות, אצל קודם אין איסורו אלא מדרבנן יע"ש. ולפי דבריו נריך לדחוק בזה שהקשה תלמודא בסוגיין דערכין יע"ש.

עתה ראיתי לעמוד על מה שכתב בהגהות מרדכי (סי' תל"ט) גבי ההיא דהמוליך פירות ממקום למקום כו' וז"ל, ואני אעלה לך פירות שיש לי באותו מקום, אין להוכיח מכאן הא דתנן עד שיבא בני או עד שאמנא מפתח לאו דוקא אלא אפילו יש לו פירות במקום אחר מותר ללוות סאה בסאה,

לא אמרו אלא במכר אצל לא בהלוואה, דהרי הריטב"א ז"ל אמרו אפילו בהלוואה ולא עוד אלא שכתב דכ"ע ס"ל הכי. ויותר נכון לומר כן, דאם תאמר דהגהה זו אמרה אפילו במכר כנראה מסוף דבריו, ורש"י ז"ל מחלק בין מכר למלוה והריטב"א מתיר בכל גונא, הרי אתה מרבה בסברות, ואם תאמר דרש"י ז"ל אמרו אפילו במלוה נמצא שהם שני סברות.

וראיתי לאדוני אבי הרב ז"ל דף ע"ג (הלכות מלוה ולוה סי' כ"ט), שהביא סברת רש"י ז"ל הנזכרת וכתב שמדברי התוס' (שם ד"ה מהו) אין נראה כן, אלא כל שאינם בעיר אסור לאזולי גביה, דהוי כמחוסר תיקון קצת דס"ל דאסור. וכתב עוד דגם דעת הרמז"ל (הלכות מלוה פ"ט ה"ו) נראה כן, דמשמע מדבריו דכל דקובע זמן אפילו במכר ואפילו אית ליה אסור, והרחיב הדבר עוד ואמר, דאפילו החולקים עם הרמז"ס ז"ל גבי הלוואת סאה בסאה דאפילו בקובע זמן שרי, עד כאן לא אמרו אלא גבי סאה בסאה דאין מוחיל גביה השתא, אצל היכא דמוחיל גביה השתא כל כמה דקבע זמן א"נ אינם בעיר אסור, דאין סהדי דבשציל המתנת המעות דלית ליה מזומן השתא אוחזי מוחיל גביה עכת"ד.

והנה דבריו נראים נכונים מלד ענאם, אמנם מלכד דהתוס' ס"ל בסוגיין גבי קיראה דאפילו בקובע זמן שרי, גם ראיתי בשיטת רב צלאל אשכנזי ז"ל שכתב בשם הריטב"א ז"ל, גבי מתניתין (ע"ה א) דלא יאמר אדם לחברו הלויני כור חטים כו' ז"ל הנריך לנו, ויכול למכור שוה מאתים במנה כשיש לו ואפילו בקציעות [זמן], כל זה שיטת הגאונים והרמז"ס וכן דעת רש"י והתוס'. ולפ"ז מה שכתב הרמז"ל בפ"ט ז"ל, היו לו חטים נמכרים ד' סאים בסלע ונטל את הדמים ונתן לו ה' בסלע כו', היו לו חוב אצל אחרים ונטל המעות עד שיגבה חטיו ויתן לו אסור, כו', עד מה שכתב הרי זה כקובע זמן וכו', הכי קאמר, דבהיו לו חוב אצל אחרים אפילו לא קבע זמן אלא אמר עד שיגבה חטיו היו כאילו קבע זמן, אצל יש לו אפילו אם הם בעיר אחרת שרי, דכיון דמעות קונות דין תורה אין כאן הקדמה והוי כאילו נתנם לו מיד.

אב"ד מדברי התוס' שכתבו דפוסק על הגדיש לא שרינן אלא לפסוק כשער הלוקטות, אצל לפסוק שוי שיתא בה' לא כיון דאכתי לית ליה שעדיין נריך תיקון, ואי מוחיל גביה כולי האי מחזי כאגר נטר כו', נראה דכל שכן אם הם בעיר אחרת ונריך הרבה זמן להביאם דאסור לפסוק שוה שיתא בה', דנראה דמשום המתנת המעות הוא דמוחיל גביה, דמה חילוק יש בין נריך תיקון לאין נריך תיקון והם בעיר אחרת ונריך

זמן הרבה להביאם, הלא אף כשמחוסר תיקון מעות קונות דין תורה, ואפ"ה ס"ל דאסור לפסוק יותר משער הלוקטות, משום דכיון דמדרבנן לא קנה הוי כאגר נטר, א"כ אף כשהם בעיר אחרת הוי אגר נטר. ולפי האמור נראה, דמאי דס"ל להתוס' דמותר לפסוק כשער הלוקטות אע"ג דחשיב כאין לו, הוא משום דהוי כאין שומתו ידועה, וא"כ נריך להבין אמאי אמרו בסוגיין דף ע"ד (ע"ה) דמחוסר שלש אינו פוסק, לו יהיה דחשיב לית ליה, כיון דאין שומתו ידועה (ו) מותר, כמו שכתבו התוס' דף ס"ג (ע"ב) ד"ה (דא"ל) [וא"ל] כו', אצל [ל]רש"י ז"ל אפשר לומר דלא התירו מטעם דמעות קונות דבר תורה אלא דדאיכא נמי האי תנאה דחסר ב' דחשיב כיש לו. ודוחק לומר דגם לסברת התוס' הוי קצת כשומתו ידועה, משום דחטים של בעל הבית שוים יותר משל לקוטות, ואין להחיר אלא בחסר תיקון קצת דהוי קצת כיש לו.

צ"ד אפשר לנ"ד, דהתוספות מודו לרש"י ז"ל גבי ההיא דקיראה דשרי לאחזולי גביה] אפילו אם הם בעיר אחרת, והיינו טעמא דכיון דגבי קיראה אין חסר שום תיקון דעתו לקנות מהשתא, משום דאין חשש לשום קלקול שהרי הם מזומנים, ואם משום אחריות אבידה וגניבה עליה דמוכר רמי כל כמה דלא משך, אצל גבי גדיש כל כמה דחסר תיקון קצת אין דעתו לקנות לגמרי, דאפשר שיארע שום קלקול ויהיה נפסד דענין קלקול אף דלא משך הלוקח חייב, וכיון שלא גמר לקנות משום הכי אסור לאחזולי גביה] דהוי כאגר נטר.

הן אמת, דזה יכון לפי מה שכתבו התוס' דף ס"ד ע"ב ד"ה האי קרוב לשכר כו' בסוף דבריהם, דיכול המוכר לאכול ולתת לו אחרים, ולא מהני יש לו אלא לענין התיר פסיקא בלכד יע"ש, אצל למה שכתבו שם בתחלת דבריהם נראה דיש לו קנין ללוקח, ומשום הכי כתבו דאם מתקלקל כל הגדיש אין נותן לו אחרים כו'. נמצא דנראה יותר דהתוס' וסיעתם חולקים על רש"י ז"ל, וס"ל דכשהם בדרך רחוקה אסור לאחזולי דהוי כאגר נטר. וז"ל דהא דלא נקט תלמודא כשהם בדרך רחוקה, הוא משום דיש נד לומר דעדיף אשראי במתא מכשהם בדרך רחוקה, דכשהם באשראי אפשר דאין כאן זמן והיום או מחר יקחם ממי שפסק עמו וימסרם ביד הלוקח, אצל כשהם בדרך רחוקה עכ"פ נריך זמן להביאם מהתם להכא. ועוד נקט אשראי אפילו כשיש לו לאותו שפסק עמו ויש לו קנין דין תורה, אפ"ה כיון שאינם בידו של זה המוכר ונריך ללקחם מאחר חשיב כאין לו. ועוד אפשר דנקט תלמודא אשראי, לומר דדוקא הד' בה' אסור לפסוק דאית

ליה אשראי, אצל הד' (צה') [צד']⁹ שרי לפסוק אפילו צדאית ליה אשראי.

עוד ראיתי לצדד לאפשר דרש"י מודה דכשהם ודאי צדריך רחוקה אסור לפסוק, דכיון דמחוסר כ"כ זמן אף אם יש לו קנין מן התורה מ"מ אסור, דנראה דמה דמוזיל גביה הוא בשביל המתנת המעות, ומה דנקט רש"י ז"ל איתנהו צידו אצל אינם צעיר הוא פירוש למה שאמר תלמודא עד שיצא בני, דאם הפירות צעיר וצנו אינו צעיר הוי כמו עד שאמנא המפתח, שהפירות צעיר ומחמת שאבד המפתח אין יכול ליתנם לו מיד, לזה פירש רש"י ז"ל שהפירות אינם צעיר והלך צנו להביאם זה ימים, דכפי זה אפשר שצתוך שעה אחת יצא צנו אפילו אם הפירות היו במקום רחוק, כיון שיש כמה ימים שהלך צנו שם.

^{אחרי החכמה}
וראיתי לאדוני אבי הרב ז"ל (שם) שהקשה על זה וז"ל, והיה צרייחא דהמוליך פירות ממקום למקום דשרי לומר תנם לי ואני אעלה לך מפירות שיש לי מטעם יש לו, ואעפ"י שאינם צעיר, התם סאה בסאה הוי וכי יש לו קצת שרי, אצל למכור שוה ה' צד' איכא למימר דכל דלית ליה מזומן צעיר הרי זה אגר נטר עכ"ד. ולכאורה נראה דיש לגמגם על תירוצו זה, דהריצ"ש כתב בתשובה (סי' י"ט) הביאה מרן צסי' קס"ב (ו, א), דסאה בסאה לא שרי אלא משום דהוא קרוב לשכר אם הוקרו וקרוב להפסד אם הוזלו, הא לאו הכי אסור, וא"כ כיון דהתם הם ציוקר השתא לא הוי קרוב לשכר ולהפסד, דלא שכיח שיחיל כ"כ עד שיהא לו הפסד.

ובן כתב אדוני אבי הרב ז"ל בחידושו על הטור סוף סי' קע"ג ז"ל, אם יש לו שם פירות מותר ג"כ, כל הפירות וכן כתב בעל גידולי תרומה (שער מ"ו ח"ד סי' ל"ט), וכן נראה לפי מה שכתב הריצ"ש ז"ל דלא התירו סאה בסאה אלא משום דהיה קרוב לשכר ולהפסד, והכא הרי הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד יע"ש. וכן כתב גם כן כאן על דברי הרב בעל פני משה, דרצה להתיר המנהג שעושים הסוחרים שמוכרים הסחורה בזול שיצא להם בצינה כו', ע"ז כתב ז"ל, ולע"ד אין נראה כן, דמה שכתב מטעם דקביל זולא, נראה דהאי טעמא לא סגי כי אם בפוסק על שער שצטוק דהוי קרוב להפסד ג"כ דשמא יוחיל, אצל דאחזיל גביה מעיקרא לא שכיח שיחיל אח"כ כל כך עכ"ל. ואפשר דהכא ס"ל דהוי קרוב להפסד ג"כ כיון שאינו ודאי דהשתא הם ציוקר, דאף דהוי

ציוקר מ"מ אפשר דהיום הם שוים כי הכא, ועד שימסרם צידו יוחלו יותר ויפסיד.

וע"ז מה שכתב אדוני אבי הרב גבי מה שכתב הטור סוף סי' קע"ג גבי אם יש לו פירות מותר כו', דהכונה כל הפירות כנו"ל, קשה לי דלא ימנע, אם הבין דאיירי דנתנם לו דרך הלואה א"כ מאי מהני מאי דיש לו שם כל הפירות, הלא גבי סאה בסאה אפילו כשיש לו כדי מה שלוח הימנו אסור לפי דברי הריצ"ש, משום דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד, ואם הבין דהיה דהמוליך פירות ממקום למקום איירי צדריך מכר, סוף סוף לפי סדרת התוס' כיון שהם צעיר אחרת הוי אגר נטר כנו"ל, ומאי מהני מאי דיש לו שם כל הפירות, הלא מטעם האמור הוצרך לומר הכא דהיה דהמוליך פירות כו' הוי כסאה בסאה כנו"ל. ולע"ד יותר נכון לישב (דהט') [דהיינו טעמא] דמותר גבי ההיא דמוליך פירות כו', משום דכיון דזה היה מוכן להוליכם שם למוכרם ציוקר הוי כאילו הלווה שם במקום היוקר, דלגבי זה שהוא מוכן להוליכם שם במקום היוקר נמצא דכך שוים אצלנו.

וע"ז דברי הריצ"ש בתשובה הנזכרת יש לגמגם, אמאי אסר כשהתנה המוכר עם הלוקח קרוב לשכר ורחוק להפסד, הלא נראה שלא היו חמטים מצוררים, וכיון שכן לא צעין שיקבל יוקרא וזולא כמו שכתבו התוס' דף ס"ד ע"ב ד"ה האי קרוב לשכר כו', ומטעם זה קי"ל דפוסקים כשער הגבוה. ונראה דלא קשה מידי, דשאני צדדון הריצ"ש דמכר לו חטים והתנה שיתן לו כשער של עכשיו חטים, וכה"ג שהתנה כן הוי כהלואה, וצדריך הלואה אפילו כשאינו מצורר אסור קרוב לשכר ורחוק להפסד, והתוס' איירו צדריך מכירה שנותן לו מעות כדי שיתן לו חטים.

ובדיוותי עומד על דברי התוס' צדדור הנזכר ראיתי שכתבו ז"ל הצריך לנו, וכן משמע לקמן דקאמר מעיקרא דחלא חלא משמע דקלקול אחר דלאו חימוץ הוו מקבלי כו', וכן כתבו ג"כ בסוף דבריהם יע"ש. וקשה דכיון דקביל יוקרא וזולא אמאי צריך לקבל קלקול אחר כיון דלא שכיח, עיין במהרש"א וצפני משה (ח"א סי' ע"ד) ודבריהם אינם נכונים. ולע"ד לא קשה מידי, דכונתם לומר דמשמע דדוקא משום דמעיקרא דחלא חלא הוא דאין צריך לקבל, הא אם היה קלקול דשכיח כמו חלא במקום דשייך היו צריכים לקבל אף לאציי, ועל זה הקשו בסוף דבריהם דלו יהיה דשכיח כיון דיכול לאוכלס אמאי צריך הלוקח לקבל, דס"ל להתוס' דלהאי

9. כן נראה דצריך לומר. אמנם אכתי תמוה דביצא השער מותר לפסוק אף שאין לו.

טעמא דיכול המוכר לאוכללם אף דקלקול שכיח אין צריך הלוקח לקבל, ודוקא כשהיתר הוא משום זולא הוא דס"ל דלא מהני היכא דהקלקול שכיח.

איך שיהיה למדנו מדברי אדוני אבי הרב ז"ל, דגבי ההיא דקיראה לא שרי לפסוק ה' היכא דאזלי דד' אלא א"כ יש לו שם, אבל אם הם בעיר אחרת אסור אפילו יש לו דרך לילך שם ושם שוים ה', ומשום הכי כשהקשה מההיא דהמוליך פירות ממקום למקום וכו' הוצרך לומר דהתם הוי סאה בסאה כו'. אמנם הרב בעל כה"ג בס' קס"ב (הגהות ז"י אות י"ד) הביא [דבריו] הגהת מרדכי הנז"ל, ורצה לזווגם עם דברי רש"י ז"ל, באומרו דרש"י לא התיר כשם בעיר אחרת אלא כשיש דרך ללוקח לילך שם. ועוד חילק באופן אחר, דרש"י לא איירי אלא במכר יע"ש. נמצא דס"ל דכשיש לו דרך ללוקח לילך שם שרי וליכא מאן דפליג. נראה דס"ל כמו שכתבתי לעיל, דהתוס' לא אסרו לפסוק יותר משער

הלוקחות אלא משום דיש לו ריוח ללוקח, אבל כשיש לו דרך לילך שם אין לו שום ריוח, דבלאו הכי הוא הולך שם ולוקח ה' כמו ששוים שם.

ובגדון דידן נראה דשרי לכ"ע, או מטעם דהוי כסאה בסאה או משום דיש לו דרך להוליכם שם. ולענין אם צריך שיהיה שם הכל או די באחד, נראה לע"ד דדי כשיש לו זהוב בפקדון, כיון דלרש"י וסיעתו ס"ל בסאה בסאה דההיתר הוא משום הסאה שיש לו כנו"ל, וגדון דידן הסבירא נוטה דהוי כסאה בסאה, דהכי נראה מדברי מהר"ם אלשקר ומדברי אדוני אבי ומדברי הרב בעל כה"ג דמוקי ליה בהלואה. ואף שתאמר שיש חולקים, יש לנו לסמוך על מה שאמרו דמטבע של זהב דינו ככסף בזמן הזה, עיין בהגהת מור"ם סימן קס"ב (ס"א) ובש"ך שם (סק"ד). כן נראה לע"ד הנעיר יאודה נבון.

סימן יא

ועיין בס' קס"ט סוף סעיף י"ח ובש"ך סעיף [קטן] ס"ג. אלא שעדיין יש לדחות דהכא משום איסור רבית גמר ומחיל, הלכך אפילו כה"ג דלא הודיעו לנכרי שמחל לו מחילתו מחילה, וכמו שכתבו התוס' במציעא דף ל' ע"ב ד"ה (הפקירה) [אפקרה] ז"ל, והא דאמר שלהי פ"ק דשבת (י"ח, ז) גגית נר וקדירה אפקורי מפקר להו אע"ג דליכא ג', התם אגן סהדי דמפקר להו בלז שלם שלא יעשה איסור שציתת כלים עכ"ל. אלא שהדעת נוטה דגדון דידן ודאי גמר ומחיל, כיון שהלוי מוחזק ואמר דבריו בפני צ' עדים או עד אחד, ועד כאן לא צענין לומר דמשום איסור גמר ומפקר אלא משום שהוא מוחזק ולא אמר דבריו בפני ג'.

ראובן שאמר חוב שיש לי על פלוני מחול לו שלא בפני הלוי אם יכול לחזור בו אם לאו.

תשובה הדעת נוטה שמחילתו מחילה כיון שהלוי הוא מוחזק. יש להביא (ראיה) [ראיה] ממה שכתב מרן הב"י זי"ד ס' קע"ג (ס"ד) ז"ל, כתוב בהגהת אש"י (ז"מ פ"ה ס' כ"א), אם הלוי הוא כותי ואמר המוכר לקונה אני מוחל לכותי כל מה שחייב לי ולא אודיעני, ובטח צי ואתננו לך ולא אזכה צו לצורך עצמי אלא לצורך ומעכשיו אני פטור ממך, צענין זה דומה שאין רבית עכ"ל. נראה שלא התיר אלא משום דמחילתו שמחל לכותי היא מחילה מעכשיו, דאל"כ אלא שאין מחילתו מחילה נמצא שהנכרי חייב לו, וממעותיו שהיה ציד נכרי הוא נותן לו יותר,

סימן יב

נתבע, מאחר שדין תורה הוא עם התובע. ואפשר דמשום לתא דגזל החמירו בשב ואל תעשה. אך קשה שאין מקום לקושיות, שהרי גבי סימנים שאינם מובהקים החמירו באיסור והקילו בממון, כמבואר שם דף י"ח סוף ע"ב, אשר נמצא דפעמים עושים כן ופעמים עושים כן כאשר ישר צענייהם. אמנם מדברי התוס' בקמא דף כ"ז (ע"ב) ד"ה קמ"ל נראה דס"ל דהוי דין תורה, שכתבו ז"ל, אבל גבי ממון דאיכא מיעוט וחזקה לא אזלינן בתר רובא כו', כלומר דהוי פלגא ופלגא.

הא דקי"ל דצממון לא אזלינן בתר רובא אם הוא מן התורה או הוא מדרבנן. והנה מדברי התוס' סוף פ"ק דמציעא דף ק' ע"ב ד"ה איסורא כו' נראה דס"ל דהוא מדרבנן, שכתבו ז"ל, וי"ל דמ"מ באשת איש החמירו דמים שאין להם סוף לא תינשא לכתחילה כו', ואם איחא דהא דצממון לא אזלינן בתר רובא הוא מן התורה אין מקום לתירוץ, דסוף סוף צממון החומרא הוא מן התורה וצמים שאין להם סוף הוא מדרבנן. הן אמת שצריך להבין מה ראו חכמים על ככה, להחמיר גבי ממון לגבי תובע ולהלל גבי